

*Усманова Хумора Аҳмаджонова,
Ўзбекистон давлат санъат ва маданият
институтини катта ўқитувчиси*

ТИЛШУНОСЛИҚДА РАМЗЛАР ТАДҚИҚИ

Аннотация. Оила – никоҳ муносабатларини тартибга солиш зарурияти билан юзага келади. Оила қадимдан муқаддас кўрғон саналади. Ҳар бир шахс оилада дунёга келади, улғайиб камол топади. Шунга кўра оила ва никоҳни ифодаловчи рамзлар алоҳида аҳамиятга эга. Мақолада оила ва никоҳ билан боғлиқ рамзий ифодалар ўзбек шеърини мисолида таҳлил қилинади.

Калит сўзлар: ўзбек шеърини, оила, никоҳ, рамз, дарахт, рўмол, объект, муносабат.

*Усманова Хумора Аҳмаджонова,
старший преподаватель Государственного института
искусств и культуры Узбекистана*

ИССЛЕДОВАНИЕ СИМВОЛОВ В ЛИНГВИСТИКЕ

Аннотация. Семья возникает при необходимости регулирования семейно-брачных отношений. Семья издревле считалась священной крепостью. Каждый человек рождается в семье, растет и совершенствуется. Соответственно, символы, олицетворяющие семью и брак имеют особое значение. В статье на примере узбекской поэзии анализируются символические выражения, связанные с семьей и браком.

Ключевые слова: узбекская поэзия, семья, брак, символ, дерево, платок, предмет, отношения.

*Usmanova Xumora Ahmadjonovna,
senior teacher of Uzbekistan state
Institute of Arts and Culture*

STUDING SYMBOLS IN LINGUISTICS

Abstract. It arises with the need to regulate family-marriage relations. The family has been considered a sacred fortress since ancient times. Every person is

born in a family, grows up and matures. Accordingly, symbols representing family and closeness are of particular importance. The article analyzes symbolic expressions related to family and marriage on the example of Uzbek poetry.

Key words: Uzbek poetry, family, marriage, symbol, tree, scarf, object, relationship.

Kirish. Оила – никоҳ муносабатларини ва уруғлараро муносабатларни тартибга солиш зарурияти билан юзага келади. Оила жамиятнинг таянчи, унинг биринчи ва бирламчи ядроси, заррасидир. Онгли оила бўлиб яшаш дунёдаги барча махлуқот ва жонзотлар орасида фақат инсон зотига хосдир.

Asosiy qism. Оила тарихининг Одам Ато ва Момо Ҳаводан бошлангани ривоят қилинади. Барча муқаддас китобларда келтирилган ушбу кўҳна нақл замонавий илм-фан томонидан ҳам ўз тасдиғини топмоқда. Бинобарин, муҳаббат тарихи ҳам шу кўҳна ривоятга туташади. “Севги ҳам Одам Атодан қолган инсон қонида” деб ёзганда шоир Э.Воҳидов ҳақ эди. Генетика, биология фанлари қонунларига кўра, ҳар бир инсоннинг ўзи бир олам, улар асло бири бирини такрорламайди. Ана шу бири иккинчисига ўхшамайдиган одамларнинг, яъни эр ва хотиннинг ихтиёрий иттифоқидан оила деб аталувчи янги бир олам, бу оламда ўз навбатида яна “янги одам”лар – фарзандлар вужудга келади. [1]

Туркий халқлар оилаларига хос рамзий хусусиятлардан бири – ўз насл-насабини давом эттириш, солиҳ фарзандларни тарбиялаб, вояга етказиш бўлса, иккинчи муҳим хусусияти – оила ҳаётининг покликка, софликка асосланишидир. Бу ўринда поклик, софлик кенг маънони ифодалаб, маънавий поклик, ҳалоллик, асл маънодаги тозалик ва покизалик, ўзаро муносабатлардаги тўғрилиқ ва самимият ҳис-туйғуларини ўз ичига олади. Зеро, “Ҳалоллик деб, кишининг атрофдагилар билан бўладиган муносабатидаги самимийлиги, соф ва очикқўнгиллилигини ифодалайдиган

хамда сўзи ишининг бирлигида намоён бўладиган ахлоқий ҳислатга айтилади”. [2]

Азиз Қаямов, аввало, Навоий “Хамса”сидаги дostonларнинг ижодий таржимасини амалга оширишга, ўзининг теран мушоҳадали талқинларини илмий-оммабоп тилда, бадий тасвирларга бой эссе даражасидаги мустақил асарлар кўринишида халққа етказишга ҳаракат қилгани кузатилади. Инсоннинг фарзанд кўриш орзу-истаги кундалик турмушга оид оддий ҳол ва оддий бир тартибдир. Негаки, ҳар бир инсон ўзидан ном ва из қолдириши учун, аввало, фарзандли бўлишга, яна ўз халқи ва эли учун нимадир эзгу ва хайрли ишлар қилиб қолдиришга интилиб яшайди. Булар инсон моҳиятини белгиловчи қирралардир. Навоий айтганидек:

Ким, эскирибон ҳаёт раҳти,

Майл этса йиқилгали дараҳти.

Нахли бўлғай ёнида навбар,

Раънолиғи ўйлаким, санавбар.

Шоир демоқчики, агар кишида бола бўлса, унинг ҳаёт дараҳти йиқилганида санавбар сингари бир баркамол ниҳол унинг ўрнида қад кўтариб туради. Мабодо ҳодисалар молу мулкани тўзатиб юборадиган бўлиб қолса, меросхўр бунга йўл қўймайди. [3]

Аллоҳ таоло инсон зотини жуфт қилиб, эркак ва аёлдан иборат қилиб яратганда уларнинг ҳар бирига ўзига хос хусусиятларни берди ва уларнинг никоҳ орқали ҳалол-пок яшаб, ўзларидан зурриётлар қолдиришларини ҳамда айни шу йўл билан дунёнинг обод бўлишини ва одам сулоласини Қиёмат-қоим бўлгунча ҳалол-пок йўл билан давом этиб боришини ирода қилди. Ўзи яратган борлиқда Ўзи яратган инсон қандай яшаса саодатли бўлишини яхши биладиган Аллоҳ таоло эркак ва аёлларнинг никоҳ орқали оила қуриб яшашларини ирода қилди. Шунинг учун ҳам Ўзининг барча Анбиёларига, авлиёларига ва солиҳ бандаларига никоҳли ҳаётни раво кўрди. Ўзининг барча самовий динларида никоҳни жорий қилди. Ўша динлари орқали инсониятга,

ҳаётнинг бошқа соҳаларидаги каби, никоҳ ва оила борасидаги саодатга элтувчи кўрсатмаларини такдим қилиб борди. Шу тарзда, Аллоҳ таоло инсониятни аста-секин тарбиялаб келди ва ниҳоят инсоният камолга етганда Ўзининг охирги ва мукаммал дини, Қиёматгача боқий қолувчи дини, барча замонлар ва маконларда инсониятга икки дунё саодат йўлини кўрсатиб берувчи дини — Ислом орқали оилавий ҳаётнинг мукаммал таълимотларини жорий қилди. Ушбу таълимотларга ихлос билан амал қилганлар оилавий бахт нашийдасини суриб келдилар ва келмоқдалар. [4]

Ўзбек шеърлятида оила ва яқинлик яъни никоҳ билан алоқадор рамзий ифодалар кўплаб учрайди. Эркин Воҳидов ўзининг “Никоҳ ва оила” китобида давлат иши дея никоҳ ва оиланинг рамзий маъносини кенг маънода ифода этиб, ёритиб берган. Никоҳнинг қанчалар поклик объекти эканлигини ўзининг мисраларида ифода эта олган:

Икки жон қовушса юлдузлар огоҳ.

Бу қисмат амридир, чарх гардишидир.

Ерга тушган чоғи осмоний никоҳ.

Чакана иш эмас, давлат ишидир.

Ерда инсон наслин қилганда пайдо,

Мангулик бадарға бўлиб жаннатдан,

Ажаб, Одам Ато ва Момо Ҳаво,

Ҳужжат олмабдилар ҳеч бир давлатдан. [5]

Кўринадики, шеърӣ мисралар кинояли бўлишига қарамай, ҳалоллик, садоқат, вафони англлатувчи никоҳни рамзий маънода давлат иши деб таъкидлаб ўтилган. Шунингдек, рўмол ҳам – оила, оила ҳақидаги орзу, ўй рамзи саналади. Қуйидаги мисраларда бунинг исботини кўраимиз:

Уйингиз орқасида қуйнинг изи,

Маиҳади рўмол тикар бойнинг қизи.

Маиҳади рўмол бордир белимизда,

Айта-айта кетамиз биз йўлимизда. [6]

Эътибор берсангиз, бу сатрларда беғуборлик, самимийлик бор. Яъни *маишҳади рўмол тикар бойнинг қизи* мисрасида, янги ҳаётга қадам қўйиш, вафодор ёр бўлиш, никоҳга, оиласига садоқат рамзи ифодаланмоқда.

Усмон Азим ўз ижодида дарахт образини такрор ва такрор яқинлик, севги-мухаббат, оила рамзи сифатида таъкидлаб келган.

Бог қўйнида икки дарахт - Бир-бирига интизор.

Сен - бир дарахт, Мен - бир дарахт, Куйиб-куйиб ўтдик, ёр.

Аммо баҳор келганида, Очилиш керак экан.

Гулу мева, хазон бўлиб, Сочилиш керак экан. [7]

Юқоридаги шеърини мисраларда айрилик, севги тимсоли рамзий ифодаланган бўлсада, дарахт образи садоқат, вафо тушунчалари билан уйғунлашиб, яқинлик рамзига айланиб кетган.

Xulosa. Оила ва никоҳни ифодаловчи рамзлар билан боғлиқ эътиқодий қарашлар жуда узоқ йиллик илдизларга бориб тақалади ҳамда, оила иймон-эътиқодли, салоҳиятли фарзандлар етишиб чиқиш учун садоқат, вафодорлик билан боғланади. Никоҳ, дарахт, рўмол ва бошқа оила ва яқинликни ифодаловчи рамзлар нафақат ўзбек шеърлятида, ўзга халқлар оғзаки ижодида ҳам кузатилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Нажмидинова К.У. Оила тарбиясида миллий ва умуминсоний ахлоқий маданиятнинг ўрни. – Тошкент: «Адолат», 2016.

2. Шодмонова Ш.С. Оилада кичик мактаб ёшидаги болаларни миллий қадриятлар асосида ахлоқий тарбиялашнинг педагогик асослари: Пед. фанлари номзоди... дис. – Тошкент, 2001.

3. Адизова О. А.Қаюмовнинг Навоий “Ҳамса”сида фарзанд ва ота-она муносабатига биографик ёндашуви. Филология ва маданият масалалари илмий-услубий мақолалар тўплами. – Карабук, 2019.

4. Шайх Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф. Бахтиёр оила. – Тошкент: «Hilol-Nashr», 2013.

5. Воҳидов Э. “Никоҳ ва оила” китобидан. Давлат иши, – 1989.
6. Аҳмедов А. Асл айтимларни куйлайлик. – Тошкент, 2020.
7. Усмон Азим. Икки дарахт. https://t.me/Adabiyot_olami